

Іванна Луканюк
(Івано-Франківськ, Україна)

ОБРАЗ ВЧИТЕЛЯ В АНТИЧНІЙ ФІЛОСОФСЬКО- ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ

Практична реалізація визначених завдань, визначених у Законі України «Про освіту» залежить насамперед від учителя. Жодна інша професія не ставить таких вимог до людини, як професія педагога. «Педагог, учитель, вихователь - довірена особа суспільства, якій воно довіряє найдорожче і найцінніше - дітей, свою надію, своє майбутнє. Доля дітей в руках педагога, в його золотому серці, він має бути джерелом радісного пізнавального і морального зростання своїх вихованців» [3, с.18]. Суспільство ставить перед вчителем завдання бути не тільки неповторною особистістю, носієм загальнолюдських цінностей, глибоких знань та високої культури, а й прагнути до втілення в собі людського ідеалу.

Проблема педагогічної майстерності вчителя залишається актуальною і потребує переосмислення і нових оцінок щодо як вітчизняного, так і зарубіжного досвіду з метою упровадження у вітчизняну практику певних позитивних аспектів.

Аналіз сутності та змісту педагогічної майстерності педагога засвідчив, що окреслена наукова проблема у сучасній педагогіці має глибокі історичні корені. Ще в давньогрецькій літературі знаходимо характеристику особистості вчителя (поема Аполлонія Родоського «Аргонавти», поема Гомера «Іліада»). Вихователь міфічних героїв Ясона і Ахіла кентавр Хірон наділяється якостями непересічного інтелекту, мужності, хоробрості, чесності, естетичними засадами [1, с.145-146].

Питання про професійну майстерність учителя порушується у педагогічних теоріях мислителів Давньої Греції і Риму. Античні філософи ввели у вжиток термін «виховуюче мистецтво», яке розглядалося як ступінь оволодіння вчителем майстерністю виховання і навчання [5, с.39].

Зокрема, взірцем педагогічної майстерності була педагогічна діяльність Сократа (469 -399 рр. до н.е.). У тісному зв'язку із своїм вченням про природу людини та її здібності Сократ розглядає проблему вихователя. Основне завдання учительської діяльності зводилось до того, щоб викликати до життя кращі душевні сили вихованця на основі уважного вивчення його нахилів і здібностей. Мислитель вважав, що вихователь несе велику педагогічну відповідальність за результати своєї праці. На думку Сократа, мистецтво педагога складається із стимулювання в учня потягу до істини, розвитку самостійного мислення, а не з повідомлення готових положень. Істинне знання не можна вкласти у свідомість учня ззовні, воно повинно вирости з глибин його

особистості і за допомогою учителя вийти на світ у всеозброєнні. Сократ сам не давав у вигляді готових тверджень того, що вважав істиною. Він проводив викладання способом запитань і відповідей, спонукаючи слухачів самих за допомогою вчителя знаходити правильне розв'язання питання. Філософ тільки допомагав їм «народжувати» знання із самих себе. Мабуть, саме тому широко використовував метод бесіди, названий пізніше сократівським.

Сократ був переконаний, що догматичні методи подачі матеріалу не можуть привести до свідомого засвоєння знань, бо мистецтво викладання – це «божественне покликання», котре потребує ще й певної підготовки, щоб вміти зробити душу вихованця прекрасною, навчити його справедливо, чесно і розумно жити. Сократівський метод змушував слухачів спільно шукати правильні відповіді, розвивав їх самодіяльність. Так у спільних з учнями пошуках істини Сократ виходив із свого знаменитого положення: «Я знаю, що я нічого не знаю». Він поділяв свій метод на дві частини: іронію – заперечну частину спільного дослідження, виявлення суперечностей в міркуваннях учня, переконання в помилці; майєвтику – частину позитивну, відшукування істини. Сократ часто починав із конкретних предметів і явищ, добре знайомих співрозмовникові, від яких переходив до висновку. Учительська діяльність для Сократа була дорожча за життя. У хвилини смертельної небезпеки у своїй промові на суді, коли перед Сократом стояла дилема: життя поза діяльністю чи смерть, то він свідомо вибрав друге.

Погляди Платона (427-347 рр. до н.е.) багато в чому збігаються з думками його вчителя Сократа. В першу чергу це стосується вчення про неприпустимість насильницького викладання дітям основ наук. Зокрема, Платон зазначав: «Жодну науку вільна людина не повинна вивчати як раб. Тому не по-насильницьки викладай дітям науки, а через гру; тоді ти краще побачиш, хто до чого схильний» [2, с.9]. Саме йому належить ідея суспільного дошкільного виховання як вищої філософської освіти. Важливу роль Платон відводив вихователю. Це жінка-наглядачка, няня, яка повинна добре знати характер дітей, покликана не тільки навчати, а й оберігати вихованців від поганих впливів. Платон пред'являє вимоги застосовувати гуманістичні методи в навчанні дітей: похвалу, прохання, змагання. У процесі навчання перед вихователями повинні стояти завдання: формування дружніх взаємин з дитиною, вивчення здібностей та інтересів дітей для того, щоб їх успішно розвивати [3, с.42]. Педагогічна система Платона відзначається незвичайною стрункістю. Кожне положення своєї педагогіки Платон послідовно обґрунтовує власними методологічним настановами. Платон уперше пов'язав виховання із психологією та політикою.

Низку окремих положень педагогічної системи Платона сприйняв його учень Арістотель (384-322 рр. до н.е.). Він вважав виховання результатом праці і таланту. Зробивши вагомий внесок в теорію красномовства та розробку прийомів оволодіння ораторським мистецтвом, філософ обґрунтував основи риторики, визначаючи її як здатність знаходити можливі способи переконання стосовно кожного окремого предмета. Арістотель вважав, що необхідні для життя знання людина повинна засвоювати не шляхом пасивного заучування, а в ході активної самостійної роботи. Потяг до знань – у природі людини, призначення її – у розумовій діяльності [3,с.45]. У працях Арістотеля «Нікомахова етика», «Евдемова етика», «Велика етика» розкривається суспільна природа моралі, її вплив на формування етики особистості, зміст етики як регулятора взаємовідношень між вчителем й учнем.

Римська теоретична педагогіка яскраво представлена твором Марка Фабія Квінтіліана (42-118 рр.) «Про виховання оратора», який витримав понад сто видань і читався з величезним інтересом. Ідеалом для вченого є бездоганний державний діяч, який у відповідності з вимогами епохи повинен бути добрим оратором. Тому педагогіка розглядається ним у тісному зв'язку з риторикою. Вона є типово римською і її сила не в сміливих теоретичних побудовах, а в практично застосовуваних правилах. На думку Марка Фабія Квінтіліана, у майбутнього оратора необхідно розвивати пам'ять, почуття художнього слова, ритму, хорошу дикцію та інтонацію. Із цією метою важливо вивчати і декламувати вірші.

М.Ф.Квінтіліан одним з перших в зарубіжній педагогіці сформулював вимоги до вчителя, які неодноразово цитувались в європейській педагогіці: «Нехай учитель насамперед викличе в собі батьківські почуття до своїх учнів. Нехай учитель не буде роздратованим, і в той же час нехай не потурає тим, хто потребує виправлення. Нехай він буде простий у викладанні, терплячий у роботі, більш старанний, ніж вимогливий. Нехай охоче відповідає тим, хто питає, і нехай поставить питання мовчазним. На похвали нехай він не буде надто скупий, а й не буде надто марнотратним, бо перше позбавляє бажання до роботи, а друге породжує безтурботність. Нехай він кожного дня скаже учням щось таке, що в них назавжди лишилося б у пам'яті. Мова вчителя має бути чіткою, простою і ясною. Недоречна пишномовність і висування напоказ своїх обдарувань означає не силу, а слабкість розуму» [3, с.51].

Вимагаючи від учителя ґрунтовної підготовки, Марк Фабій Квінтіліан рішуче відкидав думку, що для молодшого шкільного віку придатний менш здібний і підготовлений учитель, ніж для старшого віку. Якщо початкове навчання доручити поганому вчителю, то за дальшого навчання буде важко виправляти його помилки. Учитель-практик вважав, що дитячим головам

шкодить надмірна вимогливість учителя, так як від неї народжується боязкість, зневіра і, нарешті, огида до навчання. Він застерігав вчителя від використання примусу, щоб учень не зненавидів учіння, орієнтував його на використання позитивних відчуттів. Марк Фабій Квінтіліан негативно ставився до покарань, вважаючи кращим способом активізації пізнавального інтересу учня змагання.

Ретроспектива проблематики педагогічної майстерності вчителя у зарубіжній античній філософсько-педагогічній думці дозволяє стверджувати, що предметом наукового вивчення античних філософів були не лише тогочасна освіта та гуманістичні ідеали, але й особистість учителя, вимоги до нього.

Список використаних джерел

1. Афанасенко В. Філософія: підруч. для вищої школи / Василь Григорович Кремень (заг.ред.), Микола Іванович Горлач (заг.ред.). — 3.вид., перероб. та доп. Х. : Прапор, 2004. 735с.
2. Жураховский Г.Е. Очерки по истории античной педагогике. М.:Педагогика, 1963. 474 с.
3. Кравець В. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва. Тернопіль, 1996. 436 с.
4. Кун М.А. Міфи давньої Греції. К., 1993.
5. Теслюк В.М., Лузан П.Г., Шовкун Л.М. Основи педагогічної майстерності: *навч. посібник*. К.:НАККІМ, 2010. 244с.
6. Античний світ: система освіти. *Електронний ресурс*. Режим доступу:<http://ru.osvita.ua/vnz/reports/pedagog/13891/>